

ДЕЯКІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
(ДО ПИТАННЯ ПРО ТАК ЗВАНУ "ІСТОРІЮ ФІЛОСОФІЇ НА УКРАЇНІ")

1. Останнім часом з'явилося багато праць і окремих висловлень щодо "історії філософії на Україні", які, на превеликий жаль, іноді є абсолютно позбавленими будь-якої методологічної основи та методологічного обґрунтування. Натомість залучаються різлякі кон'юнктури, скороминучі міркування політичного характеру, які далеко відстоять від суто наукових і філософських інтересів. І це цілком зрозуміло, бо історико-філософське дослідження не може залишатися "зависнутим у повітрі", не спираючись на жодний фундамент. А як тільки методологічний базис виявляється відсутнім, його місце одразу посідає "базис", який має вже зовсім іншу природу.

2. Вся історія філософії являє собою насамперед історію розвитку філософських ідей. Тому в центрі уваги кожного історико-філософського дослідження знаходиться та чи інша "філософія", цебто філософська школа, або течія, або напрямок. Наприклад: "філософія Канта", "марксистська філософія". Проте можна зустріти і інші номінації: "французька матеріалістична філософія", "німецька класична філософія" і навіть - "антична філософія", "середньовічна філософія".

3. Методологічна проблема: що саме обумовлює виділення тієї чи іншої "філософії", як такого феномена, що складає певну єдність? Тобто, виникає проблема визначення чинника, який можна було б розглядати як підставу для такої єдності.

4. Далі ми перелічимо деякі чинники, що не можуть відігравати цю роль. (а) Мова. Той факт, що філософ користувався для написання своїх творів певною мовою, не є ні достатньою, ні необхідною підставою для зарахування цього філософа до відповідної філософії. Приклад: П.Я. Чаадаєв всі свої головні філософські твори писав французькою мовою, проте він, певна річ, належить до російської, а не до французької філософії. (б) Фактор "крові", національність. Деяк "расовий" чинник повинен бути рідше відкинутий, як цілком позанауковий. Гуссерль, безперечно, є німецьким філософом, Бергсон, певна річ, є яскравим представником французької філософії. З іншого боку, не можна серйозно ставитись до спроб оголосити В.Соловйова українським філософом

лише на тій підставі, що "не викликає сумніву його походження від роду Сковороди по матері, а також його походження з українського роду й по батьківській лінії". (в) Географічний фактор. Філософія не є географічним явищем. Тому недоречно було б вести мову, наприклад, про "філософію Апеннінського півострова". Одна справа - римська філософія, зовсім інша річ - італійська.

5. Єдино науковим чинником, який дає змогу говорити про ту чи іншу "філософію", є наявність певної специфічної філософської проблематики, певної єдності особливих методів та підходів до вирішення певних проблем. Все це складає те, що можна назвати "стиль філософствування", "філософська парадигма". Інакше кажучи, наданий мислитель належить до тієї чи іншої філософії, якщо його твори та ідеї органічно належать до певного проблемного поля, якщо він користується певними методами вирішення наданих проблем, тобто належить до певної філософської парадигми.

6. Таким чином, фактор, який утворює єдність певної "філософії" має виключно ідейну природу. З іншого боку, Історично цей фактор може розгорнутися або у часовому зрізі ("антична філософія"), або на певному національному ґрунті ("арабська філософія"), або зовсім не мати жорсткої прив'язки до часу чи простору ("релігійна філософія").

7. Тому сам термін "філософія на Україні" не може бути визнаним як такий, що має філософсько-методологічне обґрунтування, оскільки мається на увазі виключно географічний ("на") фактор. Спроби зарахувати Бердяєва, Штета, Зіньківського або інш. до цієї т.зв. "філософії на Україні", лише на тій підставі, що вони народилися, або навчалися, або працювали на території України також повинні бути відкинуті як такі, що не мають відношення до філософії, вводять в оману, та мають відтінок "інтелектуальної крадіжки". Мову можна вести тільки про українську філософію, а для цього необхідно відшукати та визначити відповідне проблемне поле, філософську парадигму, яка була би суто специфічна і притаманна саме цій філософії. Саме на такий пошук слід направити зусилля всіх патріотично мислячих дослідників. Але треба враховувати, що немає єдиної гарантії позитивного кінцевого результату, так само як і неприпустимо від порога відкидати його можливість.

8. У цьому зв'язку величезне значення має філософська спадщина Сковороди, бо саме в цій спадщині знаходить своє цілоцenne невичерпане джерело українська філософія.